

Inhoud

Inleiding door de bezorger Franco Volpi 7

De kunst om gelukkig te zijn,
uiteengezet in vijftig leefregels 21

Nawoord door de vertaler Cyril Lansink 93

*Een verborgen zakboekje van
de praktische filosofie*

Schopenhauer heeft, zoals bekend, zijn roem niet door zijn hoofdwerk *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1819) verkregen, maar pas door de laat gepubliceerde verzameling kleine populair-filosofische verhandelingen *Parerga und Paralipomena* (1851), waarvan de *Aphorismen zur Lebensweisheit* eruit springen. Zijn voorkeur voor het literaire genre van het korte traktaat en zijn interesse voor de praktische levenswijsheid zijn echter geen vruchten van de ouderdom geweest, maar al tamelijk vroeg in zijn werk aanwezig.

Vooraf in zijn Berlijnse tijd—na de mislukte poging om als privaattoecent met zijn colleges Hegel te beconcurreren, tot aan zijn vlucht uit de door cholera getroffen Pruisische hoofdstad (in 1831)—heeft Schopenhauer zich graag beziggehouden met het schrijven van kleine verhandelingen, die hij klaarblijkelijk voor eigen praktisch gebruik concipieerde en niet voor de druk bestemde. Het meest bekende is de zogenaamde *Eristische Dialektik*, oftewel *Die Kunst, Recht zu behalten*, die postuum uit de nalatenschap werd gepubliceerd.¹

1 Door Julius Frauenstädt (in: *Arthur Schopenhauers handschriftlicher Nachlass*. Brockhaus, Leipzig 1864), Eduard Grisebach (in: *Arthur Schopenhauers handschriftlicher Nachlaß*, dl. II, Reclam, Leipzig 1892), Franz Mockrauer (in: *Arthur Schopenhauers sämtliche Werke*. Ed. Paul Deussen, dl. VI. Piper, München 1923), Arthur Hübscher (in: Schopenhauer, *Der handschriftliche Nachlaß*, dl. III, Kramer, Frankfurt a.M. 1970, daarna Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1985), en Franco Volpi (*Die Kunst, Recht zu behalten*. Insel, Frankfurt a.M. 1995, 1999³). Een Nederlandse vertaling van de hand van Tjark Kruiger verscheen onder de titel *De kunst van het gelijk krijgen*. SUN, Nijmegen 1997, 1999², 2011 (in de reeks Kleine Klassieken bij Boom, Amsterdam).

Ze bevat 38 kunstgrepen die ertoe moeten dienen meningsverschillen en discussies, zonder rekening te houden met de waarheid, met succes in het eigen voordeel te beslechten. Ze brengt je de machiavellistische trucs en kneepjes bij waarmee je van de tegenstander — zoals bij het schermen — kunt winnen, ongeacht of je de waarheid aan je kant hebt of niet.

De kleine verhandeling over de eristiek is niet de enige in haar soort. Schopenhauer heeft in eenzelfde stijl andere korte traktaten geschreven, waaronder een zakboekje van de praktische filosofie, dat — in opbouw en wat de indeling in regels betreft — lijkt op de *Eristische Dialektik*. Hij noemt het *Eudämologie* of *Eudämonik*, letterlijk vertaald: *Leer van de gelukzaligheid*, of vrijer: *De kunst om gelukkig te zijn*. Het is een waar kleinood dat tot nu toe in de nalatenschap verborgen en onopgemerkt is gebleven.

Hoe is het gebrek aan interesse te verklaren voor deze verhandeling, die zich al bij een eerste aanblik als een kostelijk boekje aandient, als een waardevol *livre de chevet* waar iedereen iets aan heeft?

Een mogelijke verklaring zou zijn dat men zich ongaarne door een meester van het pessimisme laat voorlichten over gelukzaligheid. Geen wonder dus dat niemand op de gedachte kwam om in Schopenhauers nalatenschap te zoeken naar een kunst van de gelukzaligheid. Binnen de horizon van het duistere pessimisme dat het beeld van Schopenhauer heeft bepaald, was zijn ontwerp van een kunst om gelukkig te zijn er bijna onvermijdelijk toe veroordeeld om over het hoofd gezien te worden. Daarin kon ook het feit dat Schopenhauer ooit een keer begonnen was uitdrukkelijk aantekeningen, maximen en leefregels te noteren met het oog op het schrijven van zijn verhandeling, nauwelijks verandering brengen. Zelfs het late succes van *Aphorismen zur Lebensweisheit*, die immers aantonen dat het metafysische pessimisme het streven naar een gelukkig leven niet in de weg staat, heeft aan de aandacht voor zijn brevier van het gelukkige leven nauwelijks bijgedragen.

Een andere, heel wat belangrijkere oorzaak van het negeren van Schopenhauers traktaat is de onvoltooidheid ervan. In tegenstelling tot *Die Kunst, Recht zu behalten*, dat zich als manuscript al als een kleine afgeronde verhandeling aanbiedt, is *Die Kunst, glücklich zu sein* in een grovere versie afgebroken en blijven steken. De 50 leefregels waaruit ze bestaat zijn in verschillende periodes opgetekend en bevinden zich verspreid over de talrijke banden en handschriften van Schopenhauers nalatenschap. Voor een overzicht van de totale inhoud van het zakboekje moet het eerst worden gereconstrueerd, dat wil zeggen dat de delen ervan moeten worden teruggezocht en samengevoegd. Daarbij komt nog dat enkele maximen in geen enkele uitgave van de nalatenschap te vinden zijn en daarom in de originele handschriften moeten worden opgezocht. Bedenken we verder dat Schopenhauer van de met het oog op dit traktaat verzamelde notities gebruik heeft gemaakt om hoofdstuk vijf van *Aphorismen zur Lebensweisheit* te schrijven, dat juist vermaningen en maximen bevat, dan kennen we de wezenlijke redenen waarom er aan Schopenhauers *Kunst, glücklich zu sein* tot op heden geen enkele aandacht werd geschonken.

2

Plan en ontstaan

Hoe werd echter Schopenhauers interesse voor de levenswijsheden en de praktische filosofie gewekt? Wat bewoog hem zich met de menselijke gelukzaligheid bezig te houden en strategieën tot het bereiken ervan uit te denken?

Zijn radicale pessimisme smooit iedere poging in de kiem om zijn filosofie met de gedachte van de gelukzaligheid te associëren. Hem komt ze als een voor de mens onbereikbaar doel voor, en zelfs het op het menselijke leven toegepaste begrip gelukzaligheid is in het perspectief van zijn pessimistische metafysica niet meer dan een eufemisme. Daarvan maakt de

filosoof geen geheim, en aan het eind van zijn geluksleer zegt hij onomwonden: ‘De definitie van een *gelukkig leven* zou zijn: een zodanig bestaan dat zuiver objectief beschouwd — of (omdat het hier op een subjectief oordeel aankomt) na koel en rijp beraad — duidelijk de voorkeur zou hebben boven het niet-bestaan. Uit het begrip van een dergelijk bestaan volgt dat we eraan gehecht zijn omwille van dat bestaan zelf, en dus niet louter uit angst voor de dood. En hieruit volgt weer dat wij graag zouden zien dat het eindeloos duurde. Of het menselijke leven overeenstemt of kan overeenstemmen met het begrip van een dergelijk bestaan is een vraag die mijn filosofie, zoals bekend, ontkennend beantwoordt.’ Hij voegt er evenwel aan toe: ‘De geluksleer veronderstelt echter zonder meer de positieve beantwoording van deze vraag.’² Met andere woorden: het filosofische systeem is één ding, de praktische levenswijsheid een ander.

We moeten dus niet van meet af aan elke hoop laten varen en ervan afzien gebruik te maken van leefregels, maximen en raadgevingen van gezond verstand om de tegenslagen en moeilijkheden die het leven voor ons voldoende in petto heeft het hoofd te bieden. Juist vanuit de pessimistische overtuiging dat het leven van de mens heen en weer gaat tussen pijn en verveling, en dat deze wereld bijgevolg niets anders is dan een tranendal, roept Schopenhauer ons op in deze situatie gebruik te maken van een waardevol werktuig dat moeder natuur ons ter beschikking stelt: de menselijke vindingrijkheid en de praktische verstandigheid. Het gaat er dus om gedrags- en leefregels te vinden die ons helpen het kwaad af te wenden en de slagen van het noodlot af te weren, in de hoop dat we, zo niet het onbereikbare volmaakte geluk, dan toch minstens de relatieve gelukzaligheid kunnen bereiken die bestaat in de afwezigheid van pijn.

2 A. Schopenhauer, *Der handschriftliche Nachlaß*. Ed. A. Hübscher, 5 delen (dl. IV in twee subdelen). Kramer, Frankfurt a.M. 1966-1975, dl. III, p. 600.